

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Курінька Ростислава Миколайовича «Особливості становлення соціально відповідального бізнесу в Україні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук (доктора філософії) зі спеціальності 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Тематика наукових праць, що присвячені соціальній відповідальності бізнесу, корпоративній соціальній відповідальності, вже не нова для українського наукового дискурсу та суспільства, проте дисертант піднімає своєю роботою актуальне питання особливостей розуміння та специфіки становлення цього явища. У зв'язку з пандемією COVID-19 у світі та в Україні, наприклад, виходимо на новий етап розвитку та переосмислення соціальної ролі бізнесу в життєвих практиках українського суспільства, це детермінує виникнення потреби в систематизації знань у цьому напрямку та напрацювання соціально обґрунтованих практик соціальної відповідальності бізнесу. У такому контексті можна погодитися з Р. М. Куріньком, що актуальність дослідження обумовлена існуванням суперечності між науковим знанням про функціонування корпоративної соціальної відповідальності в суспільствах із розвиненими ринковими відносинами та механізмами її запровадження в пострадянських країнах (с.19), які потребують нагального вирішення.

Ступінь обґрунтованості основних положень дисертації та їх достовірності. Наукові положення та висновки, викладені в дисертації, достатньою мірою обґрунтовані, що забезпечується наступними чинниками: опрацювання значної кількості наукових джерел різного спрямування, критичним підходом до аналізу, логічним та послідовним викладенням матеріалу. Під час написання роботи Р.М. Курінько опрацював значний масив

теоретичних напрацювань, які стосуються соціального та соціально-економічного розвитку індустріального та постіндустріального суспільства; методології соціологічного вивчення досвіду запровадження ринкових реформ на пострадянському просторі; організаційної структури, управління організацією та трудовими ресурсами; розгляду концепцій соціальної відповідальності в контексті етики бізнесу; практики соціально-відповідального бізнесу, що дозволило дисертанту отримати перевірені та обґрунтовані наукові результати, які доведені до рівня теоретичних узагальнень.

Емпіричну базу дослідження склав аналіз документів (Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року; матеріалів про розгортання соціального дискурсу соціальної відповідальності бізнесу, доповіді учасників тематичних конференцій, круглих столів і семінарів) та проведене Р. М. Куріньком авторське експертне опитування бізнесменів України з використанням методу напівструктурованого інтерв'ю. Значу частину емпіричної бази дисертаційного дослідження складають результати вторинного аналізу даних предметних соціологічних досліджень бізнесу. Інформаційна база для вирішення поставлених дисертаційних завдань формувалась на підставі матеріалів, опублікованих у ЗМІ, релевантних інтернет-ресурсів, статистичних звітах, архіву даних соціологічних і соціально-психологічних досліджень Інституту соціології НАН України.

Оцінка структури та змісту дисертації, її новизни. Зміст дисертації Р. М. Курінька відповідає темі та представленому змісту дослідження. Матеріал структурований, викладається логічно та чітко.

У першому розділі дисертаційного дослідження «Сутність концепції соціально відповідального бізнесу» дисертантом розглянуто та розроблено авторську періодизацію й типологізацію підходів до вивчення соціальної відповідальності бізнесу. Так, у підрозділі 1.1. «Історичні, філософські та

управлінські засновки виникнення явища соціальної відповідальності бізнесу» автор у хронологічному порядку детально характеризує етапи формування концепцій соціальної відповідальності: комплексно представлені принципи соціальної відповідності на підґрунті ідей теоретиків Давньої Греції (с. 30-31); розкрито сутнісні характеристики філософського підходу до відповідальності (с. 31), представлено специфіку економічного (с. 31-32) та політичного (с. 33-34) підходів. Дисертант ґрунтовно представив особливості функціонування управлінської складової теорій соціальної відповідальності (с. 36-40). Варто також зазначати, що в підрозділі 1.2. «Етика бізнесу як основа концепції соціальної відповідальності бізнесу» автор вдало «виділяє три етапи трансформації сприйняття суспільством питань ділової етики та соціальної відповідальності бізнесу впродовж ХХ століття в розвинених західних країнах» (с. 65) та пропонує низку питань для аналізу системи партнерства між державою та бізнесом (с. 68). Позитивним аспектом цього розділу є запропонована Р. М. Куріньком система розуміння етичних відносин у розрізі двох рівнів співпраці: горизонтальному та вертикальному (с. 68).

У другому розділі «Міжнародний досвід становлення соціально відповідального бізнесу» виокремлено організаційні особливості поширення моделей соціальної відповідальності бізнесу та представлено практичні кейси з прийняття соціальної відповідальності бізнес спільнотою у пострадянських країнах. Так, у підрозділі 2.1. «Організаційні засади поширення концепції соціальної відповідальності в міжнародному бізнес середовищі» представлено авторське порівняння англосаксонської та рейнської моделей соціальної відповідальності з виявленням позитивних характеристик та можливостей означених моделей (с. 73-78). Заслугою дисертанта в цьому підрозділі є розширення термінологічного словника трактувань соціальної відповідальності для адекватного використання понять-аналогів на основі співставлення термінологічних відповідників, сформульованих в англійській мові, і прийнятих

абревіатур в міжнародній бізнес практиці, а також уточнено сутнісну відмінність між соціально-відповідальним бізнесом та соціально-відповідальним інвестуванням зі складовими соціального, етичного та екологічного інвестування в спільні соціальні проекти з іншими компаніями територіального значення (с. 80-84).

У підрозділі 2.2. «Ідеологія та практики прийняття соціальної відповідальності бізнесу в пострадянських країнах (Росія, Білорусь, Казахстан)» автором уперше з'ясовано змістовні, структурні та інституційні відмінності становлення соціально відповідального бізнесу в Україні від досвіду інших пострадянських країн (Росії, Білорусі, Казахстану) з виокремленням особливості прийняття практик соціально відповідального бізнесу в Україні через реалізацію низової ініціативи «bottom-up» на відміну від інших пострадянських країн, де переважала етатистська управлінська ініціатива «up-bottom». Зокрема, виокремлено, що «основні проблеми розвитку КСВ у Росії пов'язані зі слабо оформленим публічним запитом на соціальну активність приватного сектору» (с. 100), узагальнено основні напрямки діяльності Глобального договору в Білорусі (с. 102) та виявлено «низку прогресивних стимулюючих заходів» на основі кейсу Казахстану (с. 105-106).

У третьому розділі дисертаційного дослідження «Соціальна відповідальність бізнесу в Україні» автором відображено ретроспективу розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні, спираючись на нормативну базу ратифікованих документів, представлено результати вторинного аналізу даних соціологічних досліджень та подано результати авторського соціологічного дослідження методом напівструктурованого інтерв'ю з представниками керівництва комерційних та некомерційних організацій. У підрозділі 3.1. «Генеza становлення соціальної відповідальності бізнесу в Україні» автором структуровано періодизацію інституціоналізації корпоративної соціальної відповідальності в Україні (с. 110-128), що дає змогу

поетапно зосередитися на побудові політики соціальної відповідальності бізнесу та її комунікації на різних рівнях через круглі столи, конференції, конкурси, проекти. Як позитивну характеристику цього підрозділу, потрібно відзначити, що вперше автором було виявлено специфіку становлення корпоративно відповідального бізнесу в Україні в ході тривалого тематичного соціального дискурсу з ініціювання та напрацювання своєї історії від прийняття до розвитку спеціальної програми державної політики.

У підрозділі 3.2. «Соціальна відповідальність бізнесу як предмет емпіричного соціологічного аналізу» автором на основі соціологічного дослідження вперше виявлено основні складові мотиваційної структури прийняття практик корпоративної соціальної відповідальності в Україні з перевагою інструментальної (зادля підвищення конкурентоздатності) над соціальною та етичною, коли загальною для всіх бізнес компаній першопричиною залучення до корпоративно відповідального бізнесу була орієнтація на фінансову вигоду з урахуванням сучасних тенденцій міжнародної культури ведення бізнесу (с. 154-159). Заслуговує на увагу представлена авторська модель планування досягнення рівних можливостей зайнятості (с. 168-177).

Отже, можна констатувати, що автор дисертаційного дослідження досягнув поставленої мети, а наукові положення, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати мають наукову та практичну цінність, адже в дисертаційному дослідженні містяться напрацювання з теоретичного осмислення соціальної відповідальності бізнесу, практик її реалізації в пострадянських країнах (близьких до України) та надано результати соціологічних досліджень з вивчення ситуації в Україні. Вважаємо, що дослідження щодо основних складових мотиваційної структури прийняття практик корпоративної соціальної відповідальності в Україні має не

лише теоретичну значущість, а й характеризується практичною цінністю. Результати дослідження можуть бути використані для подальшого поглибленого вивчення окремих аспектів соціальної відповідальності бізнесу, а також при формуванні управлінських методів взаємодії бізнес-структур з органами влади та громадськістю. Крім того, отримані теоретичні та практичні результати можуть бути використані в практиці викладання спецкурсів з економічної соціології, соціології підприємництва та управління, корпоративної соціальної відповідальності; сприяти формуванню цілісного уявлення про соціальну відповідальність.

Дискусійні положення та зауваження. Попри загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, варто вказати на його окремі недостатньо аргументовані положення, спірні оцінки та інші зауваження.

1. У підрозділі 2.1. «Організаційні засади поширення концепції соціальної відповідальності в міжнародному бізнес середовищі» автор детально розглядає англосаксонську (американську або ліберальну) та рейнську (європейську або неоліберальну) моделі (с. 73 – 76), проводить порівняльний аналіз та виокремлює позитивні й негативні їх сторони. На наш погляд, робота виграла б, якби автор представив перспективи імплементації означених моделей в українське бізнес – середовище або запропонував можливості долучення до українських практик СВБ позитивних напрацювань рейнської та англосаксонської моделей.

2. Деякі дані, що наведені автором, потребують оновлення. Так, у підрозділі 3.1. «Генеza становлення соціальної відповідальності бізнесу в Україні» дисертант звертає увагу на генезу становлення соціальної відповідальності бізнесу в Україні шляхом комплексного аналізу заходів, (конференції, круглі столи, які стосуються цієї теми з 1996 по 2014р.), (с. 110-127). Слід зауважити, що в період з 2014 – 2020 р відбулися зрушення в процесі становлення, усвідомлення компаніями, державою та суспільством механізмів

та можливостей соціальної відповідальності бізнесу. Було б доречно представити аналіз цього розвитку та показати вектори подальших змін.

3. У підрозділі 3.2 «Соціальна відповідальність бізнесу як предмет емпіричного соціологічного аналізу» автор зосереджує увагу на результатах власного соціологічного дослідження (с 153-166). Попри безумовної наукової цінності отриманих емпіричних даних, видається доцільним більш детально зупинитись на ключових методологічних засадах проведеного дослідження. А саме: описати та обґрунтувати процедуру відбору експертів для проведення напівструктурованого інтерв'ю за тематикою соціальної відповідальності бізнесу.

Зроблені зауваження та побажання стосуються дискусійних питань і не впливають на науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати та є побажаннями для подальшої роботи.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Дисертаційна робота Р. М. Курінька є завершеним науковим дослідженням, а отримані результати, що наведені в дисертації та авторефераті, належать автору. Основні положення дисертації опубліковано в 4 статтях у провідних наукових фахових виданнях України, включно з 1 статтею у вітчизняному виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International, 1 статті в зарубіжному виданні. Загальна кількість публікацій за темою дисертації становить 10 найменувань, у тому числі авторська монографія «Осваиваем КСО: просто о сложном» (2011). Зміст опублікованих наукових праць здобувача достатньо повно представляє основні положення дисертаційного дослідження.

Загальні висновки. Автореферат дисертації відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, а його зміст ідентичний основним положенням роботи. Зміст дисертації відповідає заявленій науковій спеціальності. Дисертація є самостійною, завершеною роботою, що пройшла

належну апробацію, а отримані результати мають теоретичну та практичну цінність. Дослідження логічне, структуроване, написане науковою, літературно грамотною мовою.

Вищезазначене дає підстави для висновку, що дисертація Курінька Ростислава Миколайовича «Особливості становлення соціально відповідального бізнесу в Україні» відповідає вимогам Міністерства освіти й науки України, що висуваються до робіт на здобуття наукового ступеня кандидата науки, зокрема пунктам 9, 11, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата соціологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології.

Офіційний опонент –

кандидат соціологічних наук,
директор науково-дослідного
Інституту соціологічних досліджень
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
доцент кафедри соціології

Юлія

Горбова Юлія Сергіївна

